

IMF İstikrar Politikalarının Doğu Asya'da Ekonomik Performans Sonuçları

Yusuf Bayraktutan*

M. Hilmi Özkaya**

Özet: 1990'larda sıklaşan, yaygınlaşan ve etkileri derinleşen ekonomik krizler, bu konuda kendisinden çok şeyler beklenen IMF'in kendisini, rolü ve istikrar programlarını tartışmaların merkezine oturtmuştur. Söz konusu tartışmalar bağlamında bu çalışmada IMF tarafından gelişmekte olan ülkelere önerilen istikrar programlarının kapsamı, amaçları ve söz konusu programların değerlendirilmesinde kullanılan yöntemler belirtildikten sonra bir kısım gelişmekte olan ülkelerin 1994-2000 verileri kullanılarak IMF istikrar programlarının performans sonuçları analiz edilecektir.

Giriş

Ekonomik istikrar, gayrisafi milli hasıla, istihdam, fiyat düzeyi gibi büyüklüklerdeki dalgalanmaların en az düzeyde olma halini ifade etmek için kullanılmaktadır. Para ve maliye politikası araçlarını kullanan istikrar politikalarının nihai hedefi ekonomik istikrarı sağlamaktır. Başlıca ekonomik istikrarsızlık şekilleri enflasyon, işsizlik ve ödemeler dengesi açıkları olduğuna göre, istikrar politikalarının amacı da ekonominin içinde bulunduğu duruma göre enflasyonla mücadele, işsizliği önleme ve dış ödemeler dengesini sağlama şeklinde ifade edilmektedir.

İstikrar politikalarını uygulama aracı olan istikrar programları, ödemeler dengesi ve fiyat yükselmelerine karşı geliştirilen, toplam arz ve toplam talep arasındaki dengesizlikleri gidermek üzere dizayn edilmiş politikalar demetidir. İstikrar programları, gerek sorunlara bakış açıları gerekse bu sorunları tedavi yöntemleri bakımından ortodoks ve heterodoks ni-

* Yrd.Doç.Dr. Yusuf Bayraktutan, Kocaeli Üniversitesi İktisat Bölümü'nde öğretim üyesidir.

** M. Hilmi Özkaya, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde araştırma görevlisidir.

telikli olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Ortodoks istikrar programları döviz kuru, para arzı ve kamu harcamaları idaresinden oluşan iktisat politikası araçlarına dayanır ve bunların birlikte ele alınması sıkı para politikasını teşkil etmektedir. Enflasyonist dönemlerde Monetarist Teori'ye uygun önlemleri içeren söz konusu programlar, enflasyonun kaynağını sırf parasal gördüğü için sıkı para politikası bu programların özünü oluşturmaktadır.

Monetarist ve Neoklasik görüşlerin sentezinden meydana gelen bir ekonomik modele dayanan ortodoks istikrar programları, 1950'lerden 1980'lerin ortalarına kadar gelişmekte olan ülkelere enflasyon ve ödemeler dengesi sorunlarının çözümü için Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından önerilmiştir.

IMF tarafından gelişmekte olan ülkelere önerilen ortodoks istikrar programlarının uygulandıkları ülkelerde yüksek kronik enflasyona çözüm getirememeleri ve mevcut krizi daha da derinleştirmeleri nedeniyle, 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren, özellikle Latin Amerika ülkelerinde geleneksel istikrar politikası araçları yanında kapsamlı fiyat ve ücret kontrolleri gibi gelirler politikasını içeren heterodoks istikrar programları uygulamaya konmuştur.

Heterodoks programların amacı, ortodoks programlardan farklı olarak, ekonomik faaliyetlerde ve istihdam düzeyinde bir gerilemeye yol açmadan, enflasyonu kısa bir sürede ve kesin olarak aşağıya çekmektir.

Genel olarak IMF destekli istikrar programları, dış ticaret rejimini ve dış ödemeler sistemini libere etmek yoluyla dış dengeyi sağlamayı ve enflasyonu kontrol etmeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla söz konusu programlar temelde, devalüasyon, kamu harcamalarında kısıntı ve vergilerde artış, yurtiçi kredi büyümesinde azalma ve reel faiz oranındaki artıştan oluşan politika araçlarını benimsemektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde ekonomik istikrarı sağlamak için önerdiği istikrar programlarının istenen seviyede başarılı sonuçlar vermemesi, aksine mevcut istikrarsızlığı daha da derinleştirmesi, IMF için güvenilirlik tartışmasına yol açmıştır. Özellikle 1997 yılı ortalarında başlayan Asya krizinden sonra IMF, giderek daha çok tartışılan bir kuruluş haline gelmiştir. Genel olarak IMF'in önerdiği ihracata ve dış finansmana dayalı bir gelişme modeli izleyen Asya ülkelerinin krize girişi, IMF tarafından önerilen istikrar programlarının kısıtlarına dikkati çekmiştir. Kriz ve krizi aşmak için IMF destekli istikrar programlarının uygulanması sonucunda ortaya çıkan tablolar, IMF'in yapı ve fonksiyonlarının daha çok tartışılır kılmıştır.

Bu çalışmada, ekonomik istikrar ve IMF istikrar politikalarının esaslarına değindikten sonra, 1997 krizinden sonra Doğu Asya'da uygulanan politikaların sonuçlarını, belirlenen performans kriterleri çerçevesinde değerlendirmeye çalışacağız.

1. Ekonomik İstikrar ve İstikrar Politikaları

Ekonomik faaliyetlerin, aktörlerin piyasa sürecinde serbest davranışları şeklinde ortaya çıktığı ortamlarda, temel göstergelerinin zaman içindeki seyri, farklılıklar, bazen önemli boyutta iniş-çıkışlar sergiler. Ekonomik istikrarsızlığı ortaya koyan bu durum, kısaca bir ekonomide temel değişkenlerin dengelerinin bozulmuş olmasını ifade etmektedir.

Klasik iktisatçılar istikrar kelimesini fiyat istikrarı anlamında kullanmışlardır (Alkinoğlu, 1999: 307). Oysa günümüzde “ekonomik istikrar, gayrisafi milli hasıla, istihdam, fiyat düzeyi gibi önemli büyüklüklerdeki dalgalanmaların en az düzeyde tutulması anlamında kullanılmaktadır. Daha basit olarak, gayrisafi milli hasıladaki düzenli büyüme olarak da ifade edilmektedir. Bunu gerçekleştirmeyi amaçlayan politikalar demetine de istikrar politikaları adı verilmektedir” (Özmucur, 1991: 1).

İstikrar politikaları ekonomik istikrarı sağlamak amacıyla uygulanan politikalara verilen genel isimdir. Başlıca ekonomik istikrarsızlık şekilleri enflasyon, işsizlik ve ödemeler dengesi açık ve fazlalıkları olduğuna göre, istikrar politikalarının amacı da ekonominin içinde bulunduğu duruma göre enflasyonla mücadele, işsizliği önleme ve dış ödeme açık ve fazlalıklarını giderme şeklinde ifade edilmektedir. Cook ve Kirkpatrick (1990: 170), istikrar politikalarını, sürdürülebilir ödemeler bilançosu pozisyonu, düşük enflasyon oranı ve reel gelirde artış gibi kapsamlı makroekonomik hedeflere ulaşmak (makroekonomik dengelerin restorasyonu) üzere dizayn edilen ekonomik politika önlemleri şeklinde tanımlamaktadır.

Geniş anlamda tanımlandığında bir istikrar programı ödemeler dengesi açıkları ve fiyat yükselmelerine karşı geliştirilen ekonomide toplam arz ve toplam talep arasındaki dengesizlikleri gidermek üzere dizayn edilmiş politikalar paketidir. Dolayısıyla bir istikrar programının temel amacı “kaynakların kullanılabilirliği ile yurtiçi fiyat düzeyi üzerinde minimum baskıya yol açan ve arzulanan ödemeler dengesi sonuçlarını sağlayan araçlar arasında uygun bir ilişkiyi” bulmaktır (Khan ve Knight, 1981: 2).

İstikrar programları, gerek sorunlara bakış açıları gerekse bu sorunları tedavi yöntemleri bakımından Ortodoks ve Heterodoks nitelikli olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir (Aydın, 1998: 53).

Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından 1950'lerden 1980'lerin ortalarına kadar gelişmekte olan ülkelerde, enflasyon ve ödemeler dengesi sorunlarının çözümü için önerilen “Ortodoks İstikrar Programları (Köksel, 1998: 39) hızlı harcama indirimlerini, vergi artışlarını ve sıkı para politikasını içermektedir (Parasız, 2001: 96).

Ortodoks istikrar politikaları uluslararası kuruluşlar ve özellikle IMF tarafından genel

kabul gören, hatta istikrarı sağlamada önkoşul sayılan politikalarıdır. Bu politikalar reel dengenin kurulmasında ve bütçe açığının kapatılmasında başarılı olmaktadır. Ancak fiyatlar arasındaki (ücret, fiyat, kur, faiz) dengenin kurulmasında başarıları tartışılmaktadır. Bu noktada fiyat ve ücret politikaları gündeme gelmekte ve ortodoks programların nispi fiyat dengesinin kurulmasına ilişkin eksik yönleri giderilmeye çalışılmaktadır (Bahçeci, 1997: 5).

Ortodoks istikrar programlarının uygulandıkları ülkelerde yüksek kronik enflasyona çözüm getirememeleri ve mevcut krizi daha da derinleştirmeleri nedeniyle 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren özellikle de Latin Amerika'da daha farklı istikrar programları uygulamaya konmuştur (Oktar, 1994: 36). Çünkü, yüksek kronik enflasyon durumunda uygulamaya konulan bir şok tedavinin etkileri, sert bir mali ve parasal reforma ek olarak bir de enflasyonun kırılması gereken direnci olduğu için hiperenflasyonda olduğundan çok daha karmaşıktır (Bruno, 1994: 28).

Geleneksel istikrar politikası araçları yanında kapsamlı fiyat ve ücret kontrolleri gibi gelirler politikası unsurlarını içermesi ve istikrar uygulamasında bir şok tedavisi yönteminin seçilmiş olması nedeniyle söz konusu yeni programlara "heterodoks şok" denilmektedir (Esen, 1989: 34). Bu programların amacı, geleneksel programlardan farklı olarak, ekonomik faaliyetlerde ve istihdam düzeyinde bir gerilemeye yol açmadan, enflasyonu kısa bir sürede ve kesin olarak aşağıya çekmektir (Cin, Köksel ve Doğru, 2001: 66). Diğer bir deyişle, heterodoks istikrar programlarında, fiyat ve ücretler gibi nominal değişkenlerin kontrol edilmesindeki temel amaç, enflasyondaki süregelenliğin ortadan kaldırılmasıdır (Telatar, 2000: 466).

Bir ülke ekonomisinin makroekonomik performans bakımından değerlendirilmesinde genellikle üç kriter kullanılmaktadır. Bunlar, büyüme, enflasyon ve işsizlik oranlarıdır (Dornbusch ve Fisher, 1998: 13). Bu çalışmada söz konusu kriterlere, cari işlemler dengesi ile kamu kesimi dengesi de dahil edilmiştir.

2. IMF Destekli İstikrar Programları

İstikrar ve/veya yapısal uyum adı verilen programlar genel olarak, ödemeler dengesinde kalıcı bir iyileşme ve yurtiçi enflasyon hızında düşüş ya da her ikisinin bileşimi gibi genel makro iktisadi hedeflere ulaşmak amacıyla hazırlanmış iktisadi önlemler demeti olarak tanımlanmaktadır (Doğan, 1997: 34).

IMF destekli istikrar programlarının uygulanmasını gerekli kılan koşullardan en önemlisi, dış ödemeler dengesindeki açıklar olarak ifade edilmektedir. Ekonomik kalkınmaları için önemli ölçüde dış finansmana ihtiyaç duyan gelişmekte olan ülkelerde ticaret hadleri-

nin aleyhlerine dönmesi, aşırı değerlenmiş döviz kuru ve yerli sanayii koruyucu politikalar nedeniyle ortaya çıkması muhtemel ödemeler dengesindeki açıklar, yurt içi fiyatların bozulmasına yol açmaktadır. Öte yandan, ekonomide yaşanan yüksek oranlı ve kronik enflasyonun olduğu öne sürülmektedir. Üretim veriminin üstünde ve kaynakların karşılayabileceği seviyeden daha yüksek bir toplam talep artışının olması, ekonomide yanlış kaynak tahsisine yol açmaktadır.

Bir başka neden olarak da, ekonomik istikrarı bozan bütçe açıklarının olduğu dile getirilmektedir. Bütçe gelirlerinin, özellikle vergi gelirlerinin yetersiz olması, hükümetler tarafından izlenen hızlı büyüme politikaları, kamu iktisadi teşebbüslerinin mali açıkları, hükümetlerin yanlış fiyatlandırma politikaları gibi nedenlerin yol açtığı bütçe açıkları, kaynakların kamu kesimi tarafından daha çok kullanılmasına ve kaynakların optimal tahsisinden uzaklaşmasına neden olmaktadır. Kamu kesimi tasarruflarının özel tasarruflardaki azalmayı telafi edememesi nedeniyle, tasarruf-yatırım eşitliği sağlanamamakta ve üretim miktarında düşme görülmektedir.

Fon destekli istikrar programlarının uygulanmasını gerekli kılan bir diğer nedenin artan dış borçların ödenmesi için gerekli dış kredi imkanlarının azalması ve mali açıkların artması olduğu öne sürülmektedir (Sakınç, 1998: 52). Ödemeler dengesi açık veren bir ülkenin IMF'in desteği olmadan dış finansman sağlaması oldukça güç olmaktadır. Bu yüzden gelişmekte olan ülkelerin IMF destekli istikrar programlarını uygulamaları söz konusu zorluğu ortadan kaldırmaktadır.

2.1. IMF Destekli İstikrar Programlarının Amaç ve Özellikleri

IMF tarafından desteklensin ya da desteklenmesin, istikrar programına duyulan gereklilik genelde bir ülkenin toplam iç talep ve toplam arz arasındaki dengesizliğinden ortaya çıkmaktadır. Bu durum söz konusu ülkenin dış ödeme durumunun kötüleşmesine yol açmaktadır. Temel talep-toplam arz dengesizliklerinin nedeni, dış ticaret hadlerinin dışsal olarak bozulması veya uluslararası faiz oranlarının artması gibi dışsal faktörler olabilirken, bu dengesizlikler sık sık uygun olmayan iç politikalardan da kaynaklanabilmektedir. Bu politikalar, toplam iç talebi ekonominin üretim kapasitesine oranla aşırı genişletmekte ve göreceli fiyatlarda önemli derecede dengesizlikler oluşturmaktadır. Dış finansman bulunabiliyorsa iç talebin göreceli genişlemesi belli bir süre devam edebilir. Bu durum, cari işlemler açığının büyümesi, yüksek yurtiçi enflasyon nedeniyle uluslararası rekabet gücünün kaybedilmesi, göreceli fiyatlarda bozulmalar nedeniyle kaynakların etkin olmayan bir şekilde dağılı-

mı ve ağır bir dış borç yükü pahasına meydana gelmektedir. Ancak bu dengesizlik sonsuza kadar devam edemez. Çünkü, söz konusu ülke sürekli olarak uluslararası rekabet gücünü ve sonunda kredibilitésini kaybeder. Uygun politika uygulaması olmadığı zaman dış finansmanın kesilmesi ülkeye bir düzenlemeyi empoze edebilmekte ve bu zorunlu düzenleme yıkıcı olabilmektedir.

Bu durumlarda, ödemeler dengesinin iyileştirilmesi ve fiyat istikrarının sağlanması gibi unsurları içeren IMF destekli istikrar programlarının temel amacı, uygun bir zaman periyodunda sağlıklı bir ödemeler dengesine ulaşmak için toplam talep ve toplam arz arasındaki dengesizliği gidermek (Dorodian, 1993: 849) ve tatminkar bir büyümenin gerçekleştirilmesidir (Khan, 1990: 197-210).

L. Taylor, IMF destekli istikrar programların amaçlarını üç madde olarak ortaya koymaktadır. Birincisi ve en önemli olanı dış ticaret açığının azaltılması veya dışsal sermayenin ülkeye çekilmesi yollarıyla dış ödemeler dengesinde iyileşmenin sağlanmasıdır. İkincisi, daraltıcı para ve maliye politikaları ile enflasyonda düşüşün temin edilmesidir. Son olarak da liberilizasyon çalışmalarının uygulanmasıyla ekonomide sürdürülebilir büyümenin sağlanmasıdır (Taylor, 1984: 235).

Klasik bir IMF destekli istikrar programının özellikleri, uluslararası ticaret ve ödemelerin serbestleştirilmesini (genel olarak devalüasyon ya da esnek kur politikalarının benimsenmesiyle gerçekleştirilmektedir); ekonomideki mevcut çarpıklıkların giderilmesi için yurtiçi fiyat ayarlamalarını; mali açığın ya da dış ödeme açıklarının azaltılmasını; kısa ve orta vadeli dış borçlanmanın sınırlandırılmasını kapsamaktadır. Söz konusu programların hem reel hasılayı (arz yönü) hem de toplam talep miktarını ve bileşimini (talep yönü) etkilemesi beklenmektedir.

2.2. IMF Destekli İstikrar Programlarının Politika Araçları

IMF uzmanları genellikle standart, farklılaşmamış bir iktisat politikasıyla donanmışlardır. Söz konusu politikaların başlıca araçları şunlardır (Parasız, 2001, 148):

- 1. Sıkı para politikası:** Para politikasının amacı, yurtiçi enflasyonun kontrolü ve toplam talebin azaltılmasıdır. Özellikle IMF destekli istikrar programları ekonomide toplam banka kredi arzını azaltmayı hedeflemektedir. Bununla birlikte, özel sektöre yönelik kredilerin kamu sektörüne yönelik kredilerden daha az düşürülmesini de öngörmektedir.
- 2. Devalüasyon:** IMF'e göre "geçici" ve "sürekli" olmak üzere iki dış dengesizlik vardır. Bu iki dengesizlik arasındaki en önemli fark, bir kur ayarlamasını gerektirip gerektir-

memesindedir. Bu kritere göre, az gelişmiş ülkelerdeki dengesizlikler tamamen sürekli dengesizlikler olarak görülmektedir. Dolayısıyla, bu ülkelerin her kredi talebi, IMF'in kur ayarlama, yani devalüasyon talebini gündeme getirmektedir. IMF'nin istikrar programlarında devalüasyonlara yer verilmesinin sebebi de, döviz kurlarını gerçekçi seviyeye getirerek, dış ticarete katlı kur uygulamaları ve miktar kısıtlamaları gibi dolaysız müdahaleleri önlemek olmaktadır.

3. **Kamu Sektörü Harcamalarının Azaltılması:** Kamu harcamaları toplam talep baskısına katkı yapmakta ve çoğu kez para yaratılmasıyla finanse edilmektedir. Para yaratımı fiyat düzeyini yükseltmekte ve ithal malların fiyatlarını görece olarak daha fazla, ihraç edilecek malların fiyatlarını görece olarak daha az rekabetçi yapmaktadır. IMF destekli istikrar programları kamu sektörü açıklarının finansmanını para yaratımı yerine özel finansal piyasalara kaydırmaktadır. IMF tipi programlar eğer mümkünse kamu açıklarına bir sınır getirmeye de çalışmaktadır.
4. **Kamu Sektörü Gelirlerinin Arttırılması:** IMF tipi programlar vergileri arttırarak, sübvansiyonları keserek ve kamusal mal ve hizmetlerin fiyatlarını arttırarak kamu sektörü gelirlerinde artış sağlamayı amaçlamaktadır. Aynı şekilde, IMF tipi programlar toplam talebi düşürüp kamunun borçlanma gereğini azaltmayı hedef almaktadır. IMF, genellikle, fiyat sisteminde sapmalara neden olduğu için vergi yapısının dolaylı vergilerden doğrudan vergilere doğru (gelir vergileri) değiştirilmesini savunmasına rağmen, IMF programları hızlı sonuç almak istediği için vergi gelir yapısını dolaylı vergiler yönünde değiştirmektedir.
5. **Piyasa Faiz Oranlarının Yükseltilmesi:** Piyasa faiz oranlarının yükseltilmesinin amacı tasarrufun teşvik edilmesi, dolayısıyla toplam talebin azaltılması, sermayenin dışa kaçmasının önlenmesi ve kredi kullanımının rasyonelleştirilmesidir.
6. **Ücretlerin Kontrolü:** Ücretlerin kontrolüyle hem toplam talep üzerindeki baskının azaltılması, hem de üretim maliyetlerinin hafifletilmesi, dolayısıyla ülkede üretilen mal ve hizmetlerin uluslararası düzeyde daha rekabetçi olması arzulanmaktadır. Bu durum, ayrıca hükümetin ücretlerle ilişkili harcamalarının da kontrolünü sağlamaktadır. Özel sektörde ücretlerin belirlenmesinde, birçok iktisatçı serbest müzakerelerin daha etkin olduğunu ileri sürmesine rağmen IMF destekli istikrar programlarında buna izin verilmemektedir. Bu programlar, mevcut ücret belirleme sisteminde ücretlerin sınırlanmasına yönelik önlemleri içermektedirler.
7. **Ticaretin Liberalleştirilmesi:** Ticaretin liberalleşmesi tarifelerin, ihracat sübvansiyonlarının ve miktar kısıtlamalarının azaltılmasını içermektedir. Böyle bir yaklaşım ilk ba-

kışta çelişkili görülebilir. Çünkü tarifelerin indirilmesi kamu gelirlerinin azalmasına neden olacaktır. Bununla birlikte buradaki temel amaç, ulusal üreticileri dış rekabete sokarak etkinliği arttırmak ve yerli üreticilerin yabancı girdileri daha düşük maliyetle kullanmalarını sağlamaktır.

- 8. Fiyat Kontrollerinin Kaldırılması:** Burada amaç, kamu sübvansiyonlarının azaltılması, kamu iktisadi kuruluşlarının finansal açıdan bünyelerinin sağlamaştırılması ve ekonomik sistemin işleyişinin rasyonelleştirilmesidir. Ayrıca fiyatları kontrollü mallardan alınan vergiler fiyat kontrolleri kaldırılınca artacaktır.

2.3. Doğu Asya'da Uygulanan IMF Destekli İstikrar Programlarının Değerlendirilmesi

2.3.1 Yöntem

IMF destekli istikrar programlarının makroekonomik performansının değerlendirilmesine ilişkin olarak literatürde, Program Öncesi-Sonrası Yaklaşımı, Var-Yok Yaklaşımı, Gerçek-Hedef Yöntemi, Benzetim Sonuçlarının Karşılaştırılması ve Genelleştirilmiş Değerlendirme Yöntemi olmak üzere beş yöntemin kullanıldığı gözlenmektedir (Khan, 1990: 197-210).

Program Öncesi-Sonrası Yaklaşımı, ülkenin uygulanan ekonomik programın öncesi ve sonrası makroekonomik performansını karşılaştırmaktadır. Bu yöntemde genelde bir ya da iki yıllık dönemler itibariyle karşılaştırmalar yapılmaktadır. Uzun dönemdeki etkileri görebilmek için tercih edilen dönemi uzatmak mümkündür. Fakat bu durumda birçok diğer faktörün devreye girmesi sebebiyle programın etkilerinin sağlıklı olarak belirlenmesi güçleşebilmektedir. Program dışındaki bütün faktörlerin sabit kabul edilmesi, bu yaklaşımın en önemli sakıncasını teşkil etmektedir. Çünkü program uygulanan ülke dışındaki ülkelerdeki büyüme oranları, faiz oranları, dış ticaret hadleri gibi etkilerin program öncesinde ve sonrasında aynı olmaması, elde edilen sonuçların hatalı olmasına neden olabilmektedir.

Program Öncesi ve Sonrası Yaklaşımını kullanan ilk çalışma ile 1978 yılında Reichmann ve Stillson tarafından 1963-1972 dönemindeki IMF destekli 79 programın etkileri analiz edilmiş; program öncesi ve sonrasındaki iki yıllık dönemlerde ödemeler dengesi, enflasyon ve büyüme oranındaki değişimler ele alınmıştır. Söz konusu çalışmanın sonucunda, program uygulanan ülkelerin ancak dörtte birinin ödemeler dengesinde bir iyileşme görülmüş, genellikle anlamlı bir iyileşme görülmemiştir. Büyüme oranı ülkelerin % 40'ında düşerken % 47'sinde artmıştır. Enflasyon oranı 11 kredi kısıtlaması uygulanan programın 6'sında, devalüasyon uygulanan 9 programın 4'ünde düşme göstermiştir. Program öncesi ve sonrasında anlamlı fark büyüme oranında görülmüştür (Khan, 1990: 199-201).

Bizim bu çalışmamızda, IMF istikrar programlarının ekonomik performans sonuçlarını değerlendirmek üzere Program Öncesi-Sonrası Yaklaşımı ile Var-Yok Yaklaşımı çerçevesinde, UNCTAD tarafından, 1970'li yılların başında Bretton Woods sisteminin çöküşünden beri, büyüklüğü ve etkileri bakımından en ağır finans krizi şeklinde nitelenen (Demir, 1999: 216) ve IMF'in en ciddi kurtarma operasyonlarından birine muhatap olan Asya ülkelerinin 1994-2001 dönemi verileri kullanılacaktır.

Analize dahil ülkeler Tayland, Güney Kore, Endonezya, Filipinler ve Malezya'dır. Güney Kore dışındaki bu ülkeler gelişmekte olan ülkeler kategorisinde sınıflandırılmakta ve ortak özellikler taşımaktadırlar. Bunun yanında söz konusu ülkeler 1990'ların sonlarında mali krize girmişler ve Malezya dışındaki ülkeler IMF ile istikrar programı uygulamışlardır.

2.3.2. Doğu Asya'da Ekonomik Performans ve IMF

1960'lı yıllardan sonra gelişmeye başlayan ve kriz öncesine kadar gelişmekte olan ülkelere akan sermayenin yaklaşık yarısını çeken Doğu Asya ülkeleri 1980'lerde "Kaplanlar" adıyla sembol haline gelmiştir. Ancak 1997 yılında Tayland ile başlayan ve G. Kore, Malezya, Endonezya'yı kapsayan Doğu Asya Krizi bu imajı sarsmıştır (Ülgen, 1999: 11).

1997 yılında Doğu Asya'da gözlenen kriz finansal nitelik taşımaktadır. Sermaye hareketlerinin serbest olduğu ortamlarda gerçekleşen finansal krizde aniden ortaya çıkan likidite darlığı ve ağır devalüasyonlar, mali kurumların ve firmaların bilançolarını bozarak büyük zararlara ve güven kaybına neden olmuş; üretimde ve istihdamda büyük kayıplara yol açmıştır (Celasun, 2002: 169).

IMF'in Asya Ülkelere Yönelik İstikrar Programları

Tayland, Endonezya ve G. Kore'nin IMF'e müracaat etmelerinden sonra IMF söz konusu ülkelere çok kısa zamanda ve tarihinin en büyük finansal yardımını yapmış, finansal yardımlar her zaman olduğu gibi kapsamlı istikrar programlarına bağlanmıştır. Şimdi IMF'in Doğu Asya ülkeleri için öngörmüş olduğu istikrar programlarını ana hatlarıyla ele alalım.

IMF'in, krizin sebeplerini ortadan kaldırmak, döviz ve hisse senedindeki düşüşü engellemek ve sürdürülebilir büyümeyi sağlamak için söz konusu ülkelere önermiş olduğu istikrar programları genel olarak şu önlemlerden oluşmaktadır (Krueger, 2000: 32-60): i. finans sektörünün güçlendirilmesi, ii. Makro ekonomik dengesizliklerin düzeltilmesi, iii. Verilerin iyileştirilmesi ve politikalarda şeffaflık.

Finans Sektörünün Güçlendirilmesine Yönelik Öneriler: IMF Asya krizinin çıkma-

sında, bu ülkelerin finans sektöründen kaynaklanan sorunların, özellikle banka sistemine ilişkin düzenlemelerin eksikliğinin önemli rol oynadığını belirtmektedir. Bu yüzden finans sektörü reformu üzerinde önemle durmaktadır. Bu çerçevede alınan önlemler, finans sektöründe, ayakta kalma şansı bulunmayan kurumların kapatılması, kamu bankalarının birleştirilmesi, geriye kalan zayıf kurumların bir plan çerçevesinde rehabilitesi ve finans sistemine ilişkin kurumsal hukuksal koşulların düzeltilmesi şeklinde sıralanabilir.

Makro Ekonomik Dengesizliklerin Düzeltilmesi: IMF'in Doğu Asya krizinin çözümü için makro ekonomik dengesizliklerin düzeltilmesini amaçlayan önerileri genel olarak standart istikrar programından oluşmaktadır. Yukarıda ifade edildiği gibi, istikrar politikası önlemleri genel olarak sıkı para politikası ile enflasyonun düşürülmesi, yurtiçi talebin kısılması, kamu kesimi harcamalarının azaltılması gibi bilinen politika ya da politika araçlarını içermektedir. Çünkü IMF'in standart istikrar programı, yüksek kamu açıklarının Merkez Bankası tarafından para basılarak finanse edilmesi halinde enflasyona neden olduğunu, para değerindeki değişmelerin de döviz rezervlerini azalttığını varsaymaktadır.

Ekonomiye İlişkin Verilerin Düzeltilmesi ve Politikalarda Şeffaflık: IMF mevcut krizin çözümü ve yeni krizlerin ortaya çıkmasını önlemek için, ekonomiye ve finans sektörüne ilişkin verilerin iyileştirilmesi ve politikalarda şeffaflık gereği üzerinde durmaktadır. IMF, bunların ekonomiye ilişkin sağlıklı değerlendirmeler yapılabilmesini sağlayarak, sürü psikolojisiyle hareket edilmesini ve spekülatif atakları önleyeceğini öne sürmektedir. Bu doğrultuda, IMF 1997 yılının Aralık ayında almış olduğu bir kararla GDDS (General Data Dissemination System-Genel Veri Yayınlama Sistemi)'ni oluşturmuştur. GDDS, IMF'e üye tüm ülkelerin ana makroekonomik ve mali verilerinin toplanması ve yayınlanmasına yöneliktir. GDDS, IMF'ye üye ülkelerin veri kalitelerini iyileştirilmelerinin teşvik edilmesini, bu amaçla gerekli altyapının sağlanmasını, kapsamlı ve güvenilir ekonomik, mali ve demografik verilerin kamuoyuna duyurulmasını amaçlamaktadır (Erdönmez ve Tülay, 1999: 68-69).

IMF'in Doğu Asya ülkelerine mevcut krizi önlemek amacıyla önermiş olduğu istikrar programları ortodoks niteliktedirler. Çünkü söz konusu ülkelere IMF tarafından önerilen istikrar programları incelendiğinde döviz kuru, para arzı ve kamu harcamaları idaresinden oluşan sıkı para politikasının yoğunlukla tercih edildiği görülmektedir. Zaten döviz kuru, para arzı ve kamu harcamalarının birlikte ele alınması sıkı para politikasını oluşturmaktadır (Doğan, 1997: 38). Bu sonuca ulaşmamızın bir nedeni de enflasyonist dönemlerde Monetarist Teori'ye uygun önlemleri içeren Ortodoks modelin, enflasyonun kaynağını sırf parasal genişlemede görmesi ve buna bağlı olarak sıkı para politikasının söz konusu modelin özünü oluşturmasıdır (Aydın, 1998: 7).

Tablo 1 Doğu Asya Ülkelerinde Reel GSYİH'nın ve Enflasyonun Gelişimi

	Tayland		Endonezya		Güney Kore		Filipinler		Malezya	
	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
1994	9,0	5,1	7,5	8,5	8,3	7,7	4,4	8,4	9,2	4,1
1995	9,2	5,8	8,2	9,4	8,9	7,1	4,7	8,0	9,8	3,5
1996	5,9	5,9	8,0	7,9	6,8	3,9	5,8	9,0	10,0	3,5
1997	-1,4	5,6	4,5	6,2	5,0	3,1	5,2	5,9	7,3	2,6
1998	-10,5	8,1	-13,1	58,0	-6,7	5,1	-0,6	9,7	-7,4	5,1
1999	4,4	0,3	0,8	20,7	10,9	-2,0	3,4	6,6	6,1	2,8
2000	4,6	1,6	4,8	3,8	9,3	-1,1	4,0	4,3	8,3	1,6
2001	1,8	1,7	3,3	11,5	3,0	1,3	3,4	6,1	0,4	1,4
Ort.	2,9	4,3	3,0	15,8	5,7	3,1	3,8	7,3	5,5	3,1

1. Büyüme Oranı (%)

2. Enflasyon Oranı (%)

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, süreli**Tablo 2** Doğu Asya Ülkelerinde Cari İşlemler Dengesi ve Kamu Kesimi Dengesi

	Tayland		Endonezya		Güney Kore		Filipinler		Malezya	
	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
1994	-5,6	1,9	-1,8	0,0	-1,0	1,0	-4,5	-1,8	-6,3	3,3
1995	-8,0	3,0	-3,2	0,8	-1,7	1,3	-4,3	-1,4	-8,5	2,2
1996	-7,9	2,5	-3,4	1,2	-4,4	1,0	-4,5	-0,6	-4,5	2,3
1997	-2,0	-0,9	-1,8	-0,7	-1,7	-0,9	-5,3	-0,8	-5,9	4,1
1998	12,8	-2,5	4,0	-1,9	12,5	-3,8	2,0	-2,7	9,5	-0,4
1999	8,8	-2,9	2,4	-1,5	5,9	-2,7	2,2	-4,4	12,6	-3,8
2000	5,9	-2,4	0,7	-3,6	2,7	-1,6	0,8	-3,1	9,4	-1,5
2001	5,9		1,5		2,0		3,8		8,2	
Ort.	1,2	-0,2	-0,2	-0,8	1,8	-0,8	1,2	-2,1	1,8	0,9

3. Cari İşlemler Dengesi (GSYİH Oranı)

4. Kamu Kesimi Dengesi (GSYİH Oranı)

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, süreli

IMF Destekli Programların Ekonomik Performans Kriterleri Bağlamında Değerlendirilmesi

Araştırmanın kapsamındaki Doğu Asya ülkeleri (Tayland, Güney Kore, Endonezya, Filipinler, Malezya) belirtilen zaman diliminde (1994-2001), büyüme, enflasyon, cari işlemler dengesi, kamu kesimi dengesi ve işsizlik oranları bağlamında ele alınacaktır.

A. Büyüme: Reel GSYİH büyüme oranlarına bakıldığında (Tablo 1), ele alınan ülkelerin 1994-1996 yılları arasında oldukça yüksek büyüme gerçekleştirdikleri görülmektedir. Grup içinde en düşük performansa sahip Filipinler'de bile ortalama büyüme oranı bu dönem için % 5 civarında olmuştur. Kriz sonrasında IMF ile istikrar programı uygulayan ülkelerin (Tayland, Endonezya, Güney Kore, Filipinler) büyüme performansında düşüş açıktır. Halbuki, IMF, Tayland, Endonezya ve G. Kore için sırasıyla % 3.5, %3 ve % 2.5 büyüme oranlarını öngörmüştür (Sachs, 1998: 16-22). Beklenti ile gerçekleşen büyüme oranları arasındaki fark düşündürücüdür.

Var-Yok Yaklaşımı bağlamında kontrol grubu üyesi seçilen Malezya ile IMF tarafından desteklenen üye ülkeler karşılaştırıldığında Malezya'nın göreceli olarak krizden daha az etkilendiği ve/veya kriz sürecinden daha hızlı kurtulduğu görülmektedir. Her ne kadar Güney Kore kriz sürecini daha hızlı atlatmış görünse de, bu, söz konusu ülkenin farklı niteliklerine bağlanabilir. Zira Güney Kore, yeni sanayileşen ülke olarak nitelenen daha yüksek bir gelişme düzeyi kategorisinde değerlendirilmektedir.

B. Enflasyon: Enflasyon oranlarına bakıldığında (Tablo 1), IMF destekli istikrar programı uygulayan ülkelerin kriz sonrası enflasyonu düşürmede oldukça başarılı oldukları görülmektedir. Endonezya'da bu durum daha da açıktır. Söz konusu ülkede, kriz yılında % 58 olan enflasyonun iki yıl içinde tek haneli rakamlara düştüğü görülmektedir. Bununla birlikte, IMF programı uygulamayan aynı koşullardaki Malezya'da enflasyonun daha istikrarlı bir seyir izlediği görülmektedir. Enflasyon verileri, IMF destekli istikrar programlarının büyümeyi ihmal ederek enflasyona odaklandığı yönündeki görüşleri destekler niteliktedir.

C. Cari İşlemler Dengesi: Tablo 2'den, bölge ülkelerinin tümünde krizden önce cari işlemler dengesinin açık verdiği görülmektedir. Program Öncesi-Sonrası Yaklaşımı çerçevesinde düşünüldüğünde, reel devalüasyonu içeren IMF destekli istikrar programlarının mevcut dış açıkları gidermede (cari işlemler dengesini sağlamada) başarılı sonuç verdiği görülmektedir. Nitekim 1998 yılı sonu itibarıyla tüm bölge ülkelerinde, yapılan devalüasyon sonucunda, cari işlemler dengesinin fazla verdiği görülmektedir. Ancak Malezya'nın performansının program ülkelerinden genel olarak daha iyi oluşu dikkat çekicidir.

D. Kamu Kesimi Gelir-Gider Dengesi

Doğu Asya ülkeleri genel olarak kamu kesimi gelir-gider dengesini sağlamışlardır. Ancak Tablo 2'de görüldüğü gibi, söz konusu kriz yılından sonra tüm bölge ülkelerinin kamu kesiminde önemli açıklar meydana gelmiştir (Toprak, 2001: 119).

Yukarıda ifade edildiği gibi, IMF destekli istikrar programının amaçlarından biri, kamu sektörü harcamalarını kısma ve kamu sektörü gelirlerini artırma yoluyla kamu kesiminin fazla vermesini sağlamaktır. Ancak Öncesi-Sonrası Yaklaşımı çerçevesinde Tablo 3.5'e bakıldığında söz konusu amacın gerçekleştirilemediği açıkça görülmektedir.

Var-Yok çerçevesinde yine Tablo 2'ye bakıldığında, aynı koşullar altında kriz dönemini yaşayan Malezya'da kamu kesimi gelir-gider dengesinin daha istikrarlı bir seyir izlediği görülmektedir. Buna paralel olarak 1994-2000 arasında söz konusu ülkelerin ortalama kamu kesimi dengelerine bakıldığında Malezya dışındaki tüm ülkelerin kamu kesimi açığı verdikleri görülmektedir. Aynı dönemde Malezya'nın kamu kesimi dengesi, GSYİH'nın ortalama yüzde 0.9'u kadar fazla vermiştir.

E. İstihdam

Tabloda 3'de, IMF destekli istikrar programı uygulayan ülkelerde program sonrası işsizlik oranlarının önemli oranlarda arttığı, Malezya'da ise işsizlik oranlarının daha istikrarlı bir seyir izlediği görülmektedir. Bu durum IMF destekli istikrar programlarının istihdamı ihmal ettiği yönündeki görüşleri destekler niteliktedir.

J. Madrick (1998: 39-43), bu analizi teyit eden bir çalışmasında IMF destekli istikrar programlarının Doğu Asya ülkelerinde büyümeyi yavaşlattığını, özel sermayeyi onarım için mali yardım kullanımının ücret düşüşü ve işsizlik artışına yol açtığını ifade etmektedir.

IMF istikrar programları Doğu Asya'nın farklı ülkelerinde benzer sonuçlar vermiştir: iç talebin düşmesi, kamu ve özel yatırımların azalması, hızla yükselen işsizlik oranları, reel gelir kayıpları ve sosyal sorunlar. Yukarıdaki tablolar IMF destekli istikrar programlarının ülkeler açısından maliyetini açık olarak ortaya koymaktadır (Demir, 1999: 221-222).

Khan ve Knight bu çalışmayı teyit eden bir sonuca ulaşmışlardır. Buna göre, ödemeler dengesinde, yüksek deflasyon yoluyla hızlı sonuçlar başarmak üzere dizayn edilen IMF destekli istikrar programlarının, özellikle kısa dönemde, üretim, istihdam ve faktör gelirleri üzerinde önemli ve arzu edilmeyen etkiler doğurduğu ve bu sonuçların istikrar programlarını kullanan politikalar için bir paradoks ortaya çıkardığı görülmektedir (1981: 43).

Bu analizi teyit eden bir açıklama Dünya Bankası eski Başkan Yardımcısı J. Stiglitz ta-

rafından yapılmıştır. Stiglitz söz konusu açıklamasında, IMF'in desteklediği istikrar programlarının kriz yaşayan ülkelerde toplam yurtiçi talebi daha da aşağıya çekip mevcut durumu daha kötü bir noktaya sürüklemekten başka bir şey yapmadığını belirtmekte ve Malezya'nın (kontrol grubu ülkesi) ekonomik krizi çok çabuk atlatmasını, IMF destekli istikrar programını uygulamaya koymamasına bağlamaktadır (aktaran: Bayar, 2001: 11).

Uluslararası ödemeler sisteminin düzenli işleyişini sağlamak üzere kurulan IMF, Asya krizinden sonra giderek daha çok tartışılan bir kuruluş haline gelmiştir. Genel olarak IMF'in önerdiği ihracata ve dış finansmana dayalı bir gelişme modeli izleyen Asya ülkelerinin krize girişi, IMF tarafından önerilen gelişme modelinin kısıtlarına dikkati çekmiştir. Kriz ve krizi aşmak için IMF destekli istikrar programlarının uygulama sonucunda ortaya çıkan tablolar, IMF'in yapısının, görevlerinin ne olması gerektiğinin ve görevlerini ne ölçüde gerçekleştirdiğinin de tartışma konuları arasına girmesine neden olmuş; IMF çeşitli kesimlerden oldukça sert eleştiriler almıştır (ayrıntı için bkz. Bayraktutan, 2000; Özkaya, 2002).

Tablo 3 Doğu Asya Ülkelerinde İşsizlik Oranları

	Tayland	Endonezya	Güney Kore	Filipinler	Malezya
1994	2,6	3,2	2,4	9,5	2,9
1995	1,7	2,3	2,0	9,5	3,1
1996	1,5	4,8	2,0	8,6	2,5
1997	3,5	4,7	2,7	8,7	2,4
1998	4,4	5,3	6,8	10,1	3,2
1999	4,2	6,3	6,3	9,8	3,4
2000	3,6	6,1	4,1	11,2	3,1
2001	*	*	3,7	11,1	3,6
Ortalama	3,07	4,67	3,75	9,8	3,0

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, süreli

Sonuç

Ekonomik faaliyetin nihai hedefi insan-toplum refahı, bunun ön koşulu ise ekonomik istikrar olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim, özellikle gelişmekte olan ülkelerde kalkınma projeksiyonları, ekonomik istikrar temelini aramakta ve zaman zaman dış destekli istikrar

programları denenmektedir. İstikrar programlarının ve genel olarak ekonomi politikalarının ne ölçüde başarılı olduğu sorusu ise, birtakım performans kriterleri ışığında yanıtlanmaktadır.

Bu çalışmada temel olarak, 1944 yılında Bretton Woods Anlaşmaları Hükümlerini düzenleyenler tarafından uluslararası parasal işbirliğini sağlamak, uluslararası ticaretin uyumlu biçimde gelişmesi ve ticaret hacminin artışıyla kolaylaştırmak amacıyla oluşturulan IMF'in gelişmekte olan ülkelere tavsiye ettiği istikrar programların teorik temelleri, amaçları ve kapsamı ekonomik istikrar olgusu bağlamında belirtildikten sonra özellikle 1997 yılı ortalarında krize giren Doğu Asya ülkelerine IMF tarafından önerilen programların sonuçları makroekonomik performans kriterleri çerçevesinde Var-Yok ve Öncesi-Sonrası Yaklaşımları kullanılarak değerlendirilmeye çalışılmıştır

1990'lı yıllardan sonra yaşanan krizlerin olumsuz sonuçları IMF'in rolünün ne olacağına yönelik tartışmaların bizzat IMF yöneticileri tarafından gündeme getirilmesine yol açmıştır. Doğu Asya krizinin ardından IMF'in tarihinin en büyük likidite krizini yaşaması, IMF'in borç veren bir kuruluş olmasının ötesinde işlevleri olması gerektiğine ilişkin tartışmaların başlangıç noktasını oluşturmuştur.

Klasik IMF destekli istikrar programları, kısa dönem istikrar önlemlerinin yanı sıra orta dönem ayarlamaları ve liberalizasyon politikalarından oluşmaktadır. Söz konusu programlar, teorik temelleri Monetarist ve Neoklasik görüşlerin sentezinden oluşan ortodoks modele dayanmaktadır. Bu modele göre, iç ve dış dengesizliklerin para arzındaki hızlı artışlar, aşırı değerlenmiş döviz kuru ve kamu kesiminin kaynak-harcama olmak üzere üç temel nedeni bulunmaktadır. Bunun yanında söz konusu modelin en önemli teşhisi, enflasyon ve ödemeler dengesi güçlüklerinin gelişmekte olan ülkelerin yapısal niteliklerinden değil, talep fazlasından kaynaklandığı şeklindedir.

İç ve dış dengesizliklerin nedenlerine bu çerçeveden bakışla ortodoks modele dayanan IMF destekli istikrar programları, döviz kuru, para arzı ve kamu harcamaları idaresinden oluşan iktisat politikası araçlarını kullanmaktadır. Dolayısıyla, enflasyonun ve dış açığın ortak kaynağının bütçe açığı olduğunu ileri süren ortodoks istikrar programlarında, sadece parasal genişleme enflasyonun kaynağıdır ve bu yüzden sıkı para politikası programın özünü oluşturmaktadır. Bununla birlikte, dış açığın ve enflasyonun giderilmesinde mali reform ve bir devalüasyon gerekli görülmektedir.

Fakat ortodoks modele dayalı IMF istikrar programlarının, iç ve dış dengesizliklerin nedenlerine, seçtiği istikrar politikası araçlarına ve uygulamalarına yönelik bakış açısı, Yapısalıcılar tarafından önemli eleştirilere konu olmuştur. Onlara göre, yapısal nedenler enflasyona yol açmaktadır. Parasal nedenler ise, enflasyonun nedeni değil, sonucu olmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerin dış dengesizlikleri, söz konusu ülkelerin ekonomik yapılarından kaynaklandığı için, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik yapıları değişmedikçe dış dengesizliklerin devamlılık arz etmesi kaçınılmaz olmaktadır.

IMF'in desteklediği istikrar programları, gelişmekte olan ülkelerin iç ve dış dengesizliklerini gidermede, yeterli ve etkili performans gösterememektedir. Yapısal sorunlara çözüm üretmemesi nedeniyle ortaya çıkan bu sonuç, hatta yeni krizlerin başlangıcı da olabilmektedir.

Asya mucizesini gerçekleştiren ve bu yönüyle gerek uygulamacıların gerekse araştırmacıların dikkatini çeken ve IMF tarafından da başarılı ekonomik performans örneği olarak sunulan Doğu Asya ülkeleri 1997 ortalarında bir krizle sarsılmıştır. Kriz hızla bölge ülkeleri arasında yayılmıştır. Böyle bir krizi önlemekle görevli IMF, ortodoks istikrar programını yansıtan klasik reçetelerine çok benzer bir operasyon yürütmüş; farklı ülkeler için küçük sapmalar dışında büyük ölçüde birbirine benzeyen ve kamu harcamalarının azaltılması, faizlerin yükseltilmesi, devalüasyon gibi önlemler içeren şartlar eşliğinde bölgeye ciddi kaynaklar aktarmıştır. Ancak 1997-2001 verileri bölge ülkelerinin enflasyon ve ödemeler dengesindeki nispi düzenlemelere karşın büyüme, kamu kesimi dengesi ve istihdam kriterleri bakımından umulan sonuçlara ulaşamadıklarını; bu ülkelerin, uydukları ağır IMF koşullarına karşın Malezya'dan birçok bakımdan daha iyi olmayan bir performans sergilediklerini göstermektedir.

Görülebilir gelecekte varlığını sürdüreceğine göre, IMF'in kendi rol ve fonksiyonları ile istikrar programı önerilerini revize etmesi büyük önem taşımaktadır.

Abstract: In 1990s, many developing nations frequently faced to financial crisis. Especially , crisis of East and South-east Asia as of mid-1997, contagion of this crisis to some other developing countries, and thus, tightening of world trade volume, raised questions about stabilization programs designed by IMF. Not only the stabilization programs but also IMF's role and functions were at the centre of debates. At this context, our study, having stated contends and objectives of IMF stabilization programs and methods used to evaluate them, and using data from East-asian countries for the period of 1994-2000, analyzes economic performance outcomes of IMF stabilization programs.

Kaynakça

- Alkinoğlu, Lale (). "Türkiye'de Uygulanan İstikrar Politikaları ve Sonuçları", *Erciyes Ün. İ.İ.B.F. Dergisi*, Sayı:15.
- Aydın, Bahadır (1998). "İstikrar Politikaları, Yapısal Uyum Programları: İktisat Politikaları", *İktisat İşletme ve Finans*.
- Bahçeci, Sema (1997). "Ortodoks ve Heterodoks İstikrar Programları: Seçilmiş Ülke Örnekleri ve Türkiye Deneyimi", DPT Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Bayar, Murat (2001). "IMF Çare mi?", (Söyleşi) *Finans Dünyası*, Sayı: 141.
- Bayraktutan, Yusuf (2000). "Küreselleşme Kriz ve IMF", *Liberal Düşünce*, Yıl: 5, Sayı: 19.
- Bruno, M (1994). *Kriz, İstikrar Programları ve Ekonomik Reform*, çev. Zülfü Dicleli, 1. b., İstanbul: Türk Henkel Dergisi Yayınları.
- Celasun, Merih (2002). "Gelişen Ekonomilerin Dış Kaynak Kullanımı, Finansal Krizler ve Türkiye Örneği, 2001", *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, Sayı: 17.
- Cin, Mahmut., vd (2001), "Heterodoks Politikalar Işığında Türkiye'de Uygulanmakta Olan İstikrar Programı ve Bir Değerlendirme", *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Dergisi*, (Ekim 2000-Mart 2001). No: 23-24.
- Cook, Paul and Colin Kirkpatrick (1990). *Macroeconomics For Developing Countries*, 1st.Ed., New York: Harvester Wheatsheaf, s. 170.
- Demir, G (1999), *Asya Krizi ve IMF*, 1.b., İstanbul: Der Yayınları.
- Doğan, S (1997), *IMF İstikrar Programları ve Türkiye*, 1.b., İstanbul: Işıklı Yayın.
- Donovan, Donal J.(1982), "Macroeconomic Performance and Adjustment Under Fund-Supported Programs: The Experience of the Seventies", *IMF Staff Papers*, Vol: 29 (June 1982), ss. 698-727.
- Dornbusch, R ve Stanley F, (1998), *Makroekonomi*, (Çeviren Erhan Yıldırım ve diğerleri), 1.b., İstanbul: McGraw-Hill-Akademi Ortak Yayını.
- Erdönmez, Pelin A ve Burçak Tulay (1999), "Küresel Krizlere Yeni Yaklaşımlar", *Bankacılar Dergisi*, Sayı: 31, 1999.
- Esen Oğuz, (1989), "Heterodoks İstikrar Programları: Teori Ve Uygulama", *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 16(3-4), 1989, s. 34.
- Khan, Mohsin S (1990), "The Macroeconomic Effects of Fund-Supported Adjustment Programs", *IMF Staff Papers*, Vol: 37, No: 2, 1990.
- Khan, Muhsin S. - Knight Malcolm D (1981) "Stabilization Programs in Developing Countries: A Formal Framework", *IMF Staff Papers*, Vol: 28, No: 1, 1981.
- Killick, T (1995), *IMF Programmes in Developing Countries*, 1st Ed., New York: Routledge.
- Köksel, Bilge (1998), "Heterodoks . İstikrar Programları ve İsrail Deneyimi" *İktisat İşletme ve Finans*, (Mayıs 1998).
- Krueger, Anne O (2000), "Conflicting Demands on The International Monetary Fund", *AEA Papers and Proceedings*, Vol.: 90, No: 2, 2000.
- Madrick, Jeff (1998), "The IMF Approach: The Half-Learned Lessons of History", *World Policy*

- Journal*, Vol: 15, No: 3, 1998.
- Oktar, Suat (1994) "Hiperenflasyon ve Heterodoks İstikrar Programları", *Banka ve Ekonomik Yorumlar*, Yıl:31. Temmuz-1994.
- Özkaya, M. Hilmi (2002), *IMF İstikrar Politikaları ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Ekonomik Performans* (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisadi Gelişme ve Uluslararası İktisat Ana Bilim Dalı.
- Özmucur, S (1991), *İstikrar Politikaları*, 1.b., İstanbul: Avcıol Matbaası,
- Parasız, İ (2001), *Enflasyon-Kriz, Ayarlamalar Dünyada ve Ülkemizde Kalkınma Makro Ekonomisi Sorunlar*, Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Sachs, Jeffry (1998), "The IMF and The Asian Flue", *The American Prospect*, No:37, March-April, 1998.
- Sakınç, Süreyya (1998), "IMF Programlarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri ve Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Değerlendirilmesi", *Ekonomik Yorumlar*, Nisan 1998.
- Schwartz, Anna J. (2000), Son Ödünç Verme Mercii'nin Nitelikleri, çev. Yusuf Bayraktutan, *Liberal Düşünce*, Yıl: 5, Sayı: 19, 2000.
- Taylor, Lance (1984) "IMF Conditionality: Incomplete Theory, Policy Malpractice", *METU Studies in Developments*, 11, (1-2), 1984.
- Telatar, Erdiñ (2000), "İstikrar Programlarında Nominal Çıpa Seçimi ve Uygulama Sonuçları", *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 2, 2000.
- Toprak, M (2001), *Küreselleşme ve Kriz*, 1.b., Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Ülgen, Gülden (1999), "İkinci Yılında Küresel Kriz ve Dünya Ekonomisi", *Banka ve Ekonomik Yorumlar*, Yıl: 36, Temmuz-1999.